

ANMELDELSER

OPTIMISTISK OPGØR

David Graeber

Brudstykker af en anarkistisk antropologi

OVO Press 2016

120 sider, 120 kr.

Hvordan tænker vi os på den anden side af en politisk-økonomisk dagsorden, der med sin stærke alliance mellem nationalstater og overstatslige institutioner på den ene side og finanskapitalisme på den anden har gjort det lettere at forestille sig, at verden går under, end at den kunne være anderledes? Ifølge den amerikanske antropologiprofessor, gældshistoriker og tidligere Occupy-aktivist David Graebers nyoversatte, kompakte pamflet, *Brudstykker af en anarkistisk antropologi*, kunne et valgslægtskab mellem anarkismen som politisk ideologi og antropologien som akademisk disciplin være en mulig udvej.

Pamflettens overordnede spørgsmål formulerer han selv tidligt: ”Hvilken slags samfundsteori ville faktisk være af interesse for dem, som forsøger at frembringe en verden, i hvilken folk er frie til at styre deres egne anliggender?” Et fuldkomment svar er Graeber ikke i nærheden af at tilvejebringe, men det er slet ikke pamflettens projekt. I stedet kommer den med udkast og mulige startpunkter for en forening af anarkismens praksisorientering og antropologiens studier af andre måder at organisere samfund på, der minder om det samfundsideal, Graeber selv skitserer og idealiserer. Det er samfund, hvor ingen er underlagt strukturel tvang og hvor stat, kapitalisme, flertalsdemokrati og racisme ikke er nødvendige regulerende størrelser, fordi folk bedst selv ved, hvordan de skal organisere sig for at kunne leve frit og konsensusfyldt.

Antropologien er behændig her, for den har altid beskæftiget sig med samfund, der ikke minder om dem eller det, vi har i dag. Graeber præsenterer en specifik udgave af det antropologiske blik, som ikke ser organisationsformer, der ikke ligner den statslige, som laverestående eller præmoderne. Tværtimod plæderer Graeber for, at antropologien bør lære os ikke at forstå andres levemåder som primitive, men som udtryk for en slags kollektiv etik, der fører til et aktivt fravalg af nogle af de størrelser, der tages for givet i en vestlig-moderne forståelse af, hvad samfund kan

være. Her fremhæver Graeber selv nogle af fagets klassiske skikkelser, franskmændene Marcel Mauss og Pierre Clastres, og disses studier af henholdsvis gaveøkonomien og amazonfolk, hvis samfund i århundreder har taget udgangspunkt i egalitære principper, hvor ingen har haft magt over andre og hvor social og økonomisk ulighed har været så godt som ikke-eksisterende. Graebers pointe er altså, at når samfund i århundreder har eksisteret (og stadig eksisterer) uden marked og stat, kunne det også være fordi, deres medlemmer har set klare ulemper ved at skulle betale altting og lade sig styre af en centraliseret magt, der giver nogle privilegerede medlemmer ret til at udøve vold over andre, der ikke er enige med dem selv.

Det er imidlertid også i udlægningen af nogle af disse samfund, at der dukker uklarheder op i Graebers pamflet, og at gevinsten ved at inddrage antropologien i et politisk projekt vakler en smule. Det skyldes, at Graeber enten negligerer eller banaliserer de problemer med ulighed og dominans, der også eksisterer i de samfund, han udlægger som eksempler til efterfølgelse. Nok var ulighederne mellem kønne hos det nigerianske Tiv-folk – hvis ældre mænd, påpeger Graeber selv, ikke så meget et problem i at have flere koner boende hos sig under slavelignende forhold – ikke skabt af hverken den kapitalisme eller de centraliserede statsformer, som vi må tage til takke med, men af religiøse forestillinger og en helliggørelse af husstanden som samfundsinstitution. De uligheder og dominansformer eksisterede imidlertid stadig.

Så virker det stærkere, når Graeber holder sig til at udlægge de anarkistiske principper, han selv tilslutter sig. Helt centralt i Graebers politiske filosofi står hans konstante insisteren på nødvendigheden i at tænke utopisk, hvis det, intellektuelt såvel som organiseringsmæssigt, skal lykkes at ”sprænge mure i luften”. Folk må stå fast på en utopisk forestillingsevne, der gør det muligt at tænke ud over institutioner som stat, magt, kapitalisme og uligheder mellem køn og racer, som ellers tages for givet. Utopismen er altså den forandringens grundsten, som Graebers essayistiske teoriudkast i høj grad selv hviler på. Det lidt ironiske ved denne utopiske tænkning bliver så, at den skal tage udgangspunkt i steder og samfund, der rent faktisk har eksisteret, men også elaborere på nogle af de indsigter, de etnografiske feltstudier af selvsamme har givet. Sympatisk – og i udtalt polemik med en bred vifte af marxistiske politiske teories vægtning af den intellektuelle og kunstneriske avantgardes rolle i sociale omvæltninger – formulerer Graeber den radikale, anarkistiske intellektuelles rolle således: ”at se på dem, der skaber holdbare alternativer, forsøge at

finde ud af, hvad der kunne være de større implikationer af det, de (allerede) gør, og så give dem disse ideer tilbage, ikke som forskrifter, men som bidrag, muligheder – som gaver”.

Marxismen står altså for skud, og den store tiltrækningskraft den historisk set har haft (og stadig har) på universitetsintellektuelle problematiseres igen og igen. Men pamfletten igennem løber der også – helt i tråd med den anarkisme, Graeber selv bekender sig til – en kritik af en weberiansk statsforståelse, hvor en sammenblanding af et velsmurt bureaukrati og en legitimering af, at nogle har muligheden for at udøve fysisk vold mod andre, holder staten, der er blevet et mål i sig selv, kørende. Nogle gange bliver denne kritik lige en tand for forsimplende, men især i bogens sidste del, som Graeber med en for værket karakteristisk undertitel kalder ”Grundpiller i en ikkeeksisterende videnskab”, får kritikken af den udprægede idealisering af en græskinspireret stat som styreform prægning. Her peger Graeber på historiske misforhold mellem staters ofte idealiserede selvfremstilling og deres de facto indflydelse på den sociale orden og opfordrer til yderligere fremhævelse af disse misforhold blandt historikere og antropologer. Udover at frembringe en statsteori vil en anarkistisk antropologi, som Graeber forestiller sig den, også skulle koncentrere sig om spørgsmål, der må dække over størrelser som ikke-statslige politiske enheder, fremmedgørelsesproblematikker, politisk lykke og folkelige karnevals forsøg på at genkollektivisere den lyst, som Graeber mener, at den vestlige kapitalisme har gjort til et rent privat spørgsmål.

Graebers lille bog er vellykket i den forstand, at den i høj grad lykkes med det, den lægger op til at gøre. Bogen opridses en række områder, hvor alliancen mellem anarkistisk teoretisering og antropologisk indsigt i anderledes organisationsformer ville være mulige, måske endda med demokratisk og politisk gevinst. Han skriver selv indledningsvist, at man nærmest må tillægge nogle af de anarkistiske principper religiøs betydning og *tro* på, at folk bedst selv ved, hvordan de vil organisere sig. Det er sympatisk, men i de konkrete forsøg på at udforme politik efter anarkistisk praksis – et element, som Graeber selv lægger meget vægt på – har der også siden bogens udgivelse (2004) vist sig eksempler på problemerne i at arbejde konsensus-søgende.

Her kan man pege på den Occupy-bevægelse, Graeber var en del af, der i sit forsøg på at komme ud af finanskapitalismens greb i fuld enighed endte med at fortabe sig i diskussioner om, hvordan demonstrationerne skulle organiseres og

derfor ikke omvæltede eller omvendte ret mange bankmænd. Foreningen af mål og middel, afvisningen af voldelige omvæltninger og fraværet af en politisk kerne, der udstikker mål for resten af grupperingen – andre af de ifølge Graeber centrale dele ved anarkismen som ideologi – lyder altså tiltalende, men stillet overfor et politisk-økonomisk system, der, for at opretholde sig selv, ikke er blegt for at arbejde systematisk og topstyret og benytte sig af voldelige indgreb for at fjerne demonstranter fra Zucotti Park, kan den stærke tro på alliancen mellem anarkisme og antropologi synes en smule naiv.

Den til tider overilede idealisme og den lidt forsimplede analyse af diverse stammesamfund til trods er der meget at hente i brudstykkerne. Graebers lille teoriudkast er på én gang optimistisk og polemisk, underholdende og indigneret. I løbet af bogens godt og vel 120 sider får læseren en meget læseværdig anekdotisk indføring i dele af antropologiens historie, konkrete eksempler på historiske småsamfunds udøvelse af modmagt og ansatser til nogle af de problemer, en anarkistisk antropologi kunne teoretisere over. Og så giver den en kort introduktion til nogle af de nuværende anarkistiske grupperinger, fra Zapatisterne i Mexicos Chiapasprovins til antiglobaliseringsbevægelser i Italien og Argentina, der på forskellig vis afviser neoliberalismens blanding af stærk stat og finanskapitalisme som strukturerende samfundsprincip.

Laurits Nikolajsen